

en verrijking van het Geschiedwerk – en tevens als een waarborg, die de regering redelijkerwijs mag stellen.'

Het volgende punt dat ik behandelde, was 'de begrenzing van de stof'. Daarbij bepleitte ik dat ook 'Londen', de West, het Nederlands-Indische bewind 'tot aan de capitulatie op Java' en 'zijn uitlopers in Engeland, de Verenigde Staten en Australië' beschreven zouden worden, en eveneens 'de lotgevallen van de Nederlandse burgers in de Japanse concentratiekampen' (ik vergat de krijgsgevangenen) maar ik vreesde dat de inmiddels opgerichte Indische Afdeling van het instituut niet voldoende gegevens bijeen zou kunnen krijgen om ook 'de Japanse bezetting van Indonesië' te doen behandelen.

Ik kwam tenslotte tot 'de indeling van het Geschiedwerk'.

Ik kritiseerde Romeins opzet: deel 1 *Kroniek*, deel 2 *Aspecten*, deel 3 *Geschiedenis*. De nadelen daarvan vond ik 'evident':

'Ik zie het voornaamste nadeel in de willekeurige scheiding, door hem gemaakt tussen 'feit' en synthese. Ik acht die scheiding ken-theoretisch niet houdbaar. Immers, een feit ontleent zijn belang eerst aan de plaatsing binnen een bepaald systeem. Ook een zogenaamde eenvoudige synchronische feitenlijst veronderstelt impliciet de synthese – die er nog niet zou zijn. Eerder is het mijns inziens zo, dat feiten, 'aspecten' en synthese met betrekking tot de geschiedenis van Nederland in de Tweede Wereldoorlog, in de afgelopen jaren *tegelijk* en *samen* gegroeid zijn. Waar nog bij komt, dat vele belangrijke 'feiten' pas veel later aan het daglicht gekomen zijn dan tijdens de bezetting door velen vermoed werd. Zo zal men van het *Englandspiel*, dat in de periode herfst 1941-herfst 1943 voor de ontwikkeling van het Nederlandse verzet, en dus voor de gehele bezettings-geschiedenis van Nederland, van fundamentele betekenis geweest is, de voornaamste 'feiten' eerst kunnen opmaken uit het betrokken rapport van de Parlementaire Enquêtecommissie.

Wat prof. Romein met deel 2 *Aspecten* wilde, is en wordt verwezenlijkt in de uitgave *Onderdrukking en Verzet*: een zeer los samenhangende behandeling van de in systematische onderdelen gesplitste oorlogs- en bezettingsgeschiedenis door deskundigen.¹ Deel 1 *Kroniek* zou in zoverre aangehouden kunnen worden, dat aan het Geschiedwerk een chronologische lijst van de voornaamste feiten en

¹ *Onderdrukking en Verzet. Nederland in oorlogstijd* is een uitgave geweest van van Loghum Slaterus en J. M. Meulenhoff die in de jaren 1948-1955 in tot vier delen gecombineerde afleveringen is verschenen onder redactie van mr. J. J. van Bolhuis, prof. dr. C. D. J. Brandt, H. M. van Randwijk en prof. mr. B. C. Slotemaker. Deze delen bevatten bijdragen van 106 auteurs.